

BANKLARIN RESTRUKTURİZASIYASINDA BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏ VƏ AZƏRBAYCAN MODELİNİN MÜQAYİSƏLİ TƏHLİLİ

Daxil olub: 11 fevral 2026-cı il
Qəbul olunub: 6 may 2026-cı il

Received: 11 February 2026
Accepted: 6 May 2026

Sahil Murtuzayev
doktorant, UNEC
sahilmurtuzayevsh@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1063-5208>

DOI: <https://doi.org/10.30546/UNECSR.2026.02.413>

Xülasə

Tədqiqatın əsas məqsədi qlobal maliyyə böhranları şəraitində Azərbaycan bank sektorunun maliyyə sabitliyini sistemli şəkildə qiymətləndirmək, beynəlxalq restrukturizasiya mexanizmlərinin milli kontekstdəki tətbiq imkanlarını araşdırmaqdır. Tədqiqatda "bail-out", "bail-in", "resolution" və "restructuring" anlayışları arasında konseptual fərqlər müəyyənəldirilmiş, ABŞ-nin TARP proqramı, Avropa İttifaqının Bank Sağlamaşdırma və Rezolyusiya Direktivi (BRRD) çərçivəsindəki institusional mexanizmlər, eləcə də Cənubi Koreyanın 1997-ci il sonrası modeli müqayisəli təhlilə cəlb edilmişdir. Azərbaycan bank sektoruna aid əsas kəmiyyət göstəriciləri — NPL nisbəti, kapital adekvatlığı əmsalı (CAR), kredit artımı dinamikası və HHI konsentrasiya indeksi — 2014–2023-cü illər üzrə dinamikada izlənmiş, sektorda baş vermiş struktur dəyişikliklər empirik müstəvidə qiymətləndirilmişdir.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti makroprudensial siyasətin erkən mərhələdə tətbiqinin zəruriliyini, rezolyusiya mexanizmlərinin hüquqi baza ilə daha möhkəm şəkildə əsaslandırılmasını və bank sektorunda rəqabət mühitinin qorunmasını əhatə edən konkret siyasət tövsiyələrinin işlənilib hazırlanmasındadır.

Açar sözlər: bank restrukturizasiyası, maliyyə sabitliyi, prudensial tənzimləmə, rezolyusiya mexanizmləri, NPL, kapital adekvatlığı, Azərbaycan bank sistemi.

COMPARATIVE ANALYSIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE AND THE AZERBAIJAN MODEL IN BANK RESTRUCTURING

Sahil Murtuzayev
PhD student, UNEC

Abstract

The main objective of the research is to systematically assess the financial stability of the Azerbaijani banking sector in the context of global financial crises and to explore the applicability of international bank restructuring mechanisms within a national context. The study clarifies conceptual distinctions between "bail-out", "bail-in", "resolution", and "restructuring", and draws on comparative analysis of the US TARP programme, the EU Bank Recovery and Resolution Directive (BRRD), and South Korea's post-1997 model. Key quantitative indicators for the Azerbaijani banking sector — including the NPL ratio, capital adequacy ratio (CAR), credit growth dynamics, and the HHI concentration index — are tracked over the 2014–2023 period to provide an empirically grounded assessment of structural change.

The practical significance of the research lies in the formulation of concrete policy recommendations addressing the need for early-stage macroprudential intervention, stronger legal underpinning of resolution frameworks, and the preservation of competitive conditions in the banking sector.

Keywords: *bank restructuring, financial stability, prudential regulation, resolution mechanisms, NPL, capital adequacy, Azerbaijan banking system.*

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА И АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ МОДЕЛИ В РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ БАНКОВ

Сахил Муртузаев
докторант, UNEC

Резюме

Основной целью исследования является системная оценка финансовой устойчивости банковского сектора Азербайджана в условиях глобальных финансовых кризисов, а также изучение возможностей применения международных механизмов реструктуризации в национальном контексте. В исследовании уточняются концептуальные различия между понятиями «bail-out», «bail-in», «resolution» и «restructuring»; проводится сравнительный анализ программы TARP (США), Директивы об оздоровлении и урегулировании несостоятельности банков (BRRD) ЕС и южнокорейской модели, сформированной после кризиса 1997 года. Ключевые количественные показатели банковского сектора Азербайджана — доля NPL, коэффициент достаточности капитала (CAR), динамика роста кредитования и индекс концентрации ННІ — отслеживаются в динамике за 2014–2023 годы.

Практическая значимость исследования состоит в разработке рекомендаций, касающихся необходимости раннего применения макропруденциальной политики, более чёткого правового обоснования механизмов урегулирования и сохранения конкурентной среды в банковском секторе.

Ключевые слова: реструктуризация банков, финансовая стабильность, пруденциальное регулирование, механизмы урегулирования, NPL, достаточность капитала, банковская система Азербайджана.

Giriş

Banklar müasir iqtisadiyyatda resurs bölgüsünün, investisiya qərarlarının və iqtisadi fəaliyyətin əsas kanalı rolunu yerinə yetirir. Maliyyə sisteminin bu mərkəzi mövqeyi onları eyni zamanda makroiqtisadi risklərə ən həssas qurumlara çevirir. Bank sektorunda meydana çıxan struktur pozulmalar yalnız sektoral çərçivədə qalmır — sistemik ötürücülük mexanizmi vasitəsilə real iqtisadiyyata, əmanətçilərə və dövlət maliyyəsinə birbaşa təsir edir.

Son onilliklər ərzində yaşanan böyük maliyyə böhranları — 1997-ci il Asiya böhranından 2008-ci il Qlobal Maliyyə Böhranına, daha sonra Avropa borc böhranına qədər — bank sektorundakı zəifliyin sistematik xarakter daşdığını və beynəlxalq maliyyə sisteminin bu zəifliyə nə dərəcədə həssas olduğunu açıq şəkildə nümayiş etdirmişdir. Eyni zamanda bu böhranlar müxtəlif restrukturizasiya yanaşmalarının müxtəlif nəticələrə gətirib çıxardığını da ortaya qoydu.

Qlobal sistemin bir parçası olaraq Azərbaycan da maliyyə təzyiqlərindən öz payını aldı. Xüsusilə 2008-2009-cu illərdə hiss olunan xarici şoklar müvəqqəti xarakter daşısa da, 2014-2015-ci illərin neft qiyməti çöküşü daha dərin iz buraxdı. Manatın ardıcıl devalvasiyası bank balanslarını ciddi şəkildə sarsıtdı, NPL nisbəti əhəmiyyətli dərəcədə artdı. Bu hadisələr Azərbaycan üçün bank restrukturizasiyasını nəzəri müstəvidən praktiki siyasət sahəsinə keçirdi.

Tədqiqatın əsas məqsədi bankların restrukturizasiyası sahəsindəki beynəlxalq yanaşmaları sistemli şəkildə müqayisə etmək, bu müqayisəni konkret kəmiyyət göstəriciləri ilə əsaslandırmaq və Azərbaycan modelinin güclü və zəif cəhətlərini empirik müstəvidə qiymətləndirməkdir. Məqalədə institusional mexanizmlər, dövlət müdaxiləsinin formaları və prudensial siyasət alətlərinin müqayisəsi aparılır; Azərbaycan modelinin beynəlxalq standartlara uyğunluğu elmi əsaslarla təhlil edilir və gələcək islahatlar üçün konkret tövsiyələr irəli sürülür.

Bank restrukturizasiyasının nəzəri və konseptual çərçivəsi

Bank restrukturizasiyasına dair ədəbiyyatda tez-tez bir-biri ilə qarışdırılan bir sıra anlayışlar mövcuddur. Bu anlayışlar arasında dəqiq fərqi qoyulması həm analitik aydınlığı artırır, həm də siyasət müzakirələrini daha məzmunlu edir. "Bail-out", "bail-in", "resolution" və "restructuring" — bu dörd konsepsiyanın hər biri fərqli fiskal yük bölgüsü, dövlət müdaxiləsi həcmi və bankın gələcək fəaliyyəti baxımından bir-birindən kəskin şəkildə ayrılır. Aşağıdakı cədvəl bu anlayışları əsas meyarlar üzrə müqayisəli şəkildə göstərir:

Cədvəl 1. Bank böhranı idarəetmə anlayışlarının müqayisəli xarakteristikası

Zərərin daşıyıcısı	Vergi ödəyiciləri / dövlət büdcəsi	Sahibkarlar, kreditorlar, iri depozitçilər	Paylaşdırılmış (hüquqi çərçivəyə görə)	Əsasən bankın daxili resursları
Dövlət müdaxiləsi	Aktiv və birbaşa (kapital, zəmanət)	Minimal; son instansiya kimi	Tənzimləyici qurum vasitəsilə idarəolunan	Nəzarət xarakterli
Bank fəaliyyəti	Davam edir	Davam edir (zərər silinərək)	Ləğv edilə və ya yenidən təşkil oluna bilər	Davam edir, yenidən strukturlaşır
Fiskal risk	Yüksək	Aşağı	Orta	Aşağı–orta
"Moral hazard" riski	Yüksək	Aşağı	Orta	Orta
Nümunə	ABŞ TARP (2008)	Avropa İttifaqı BRRD (2014)	Böyük Britaniya — Northern Rock (2008)	Azərbaycan — seçici sağlamaşdırma (2015–2019)

Mənbə: Müəllifin European Central Bank (2014), FSB (2023) və Freixas et al. (2015) əsasında tərtib etdiyi cədvəl.

"Bail-out" şəraitində dövlət xarici maliyyə dəstəyi ilə müflisləşmək üzrə olan bankı xilas edir; fiskal yük vergi ödəyicilərinə düşür. "Bail-in" modelində isə tamamilə fərqli məntiq işləyir: zərəri əvvəlcə sahibkarlar, ardından iri kreditorlar ödəyir, dövlət büdcəsinə birbaşa yük düşür. Bu mexanizm xüsusilə 2008 böhranından sonra Avropa tənzimləmə çərçivəsinin əsasına çevrildi. "Resolution" anlayışı isə hər iki yanaşmadan daha geniş çərçivəyə malikdir — bankın iflas elan etmədən idarəolunan şəkildə ya yenidən təşkil edilməsi, ya da bazardan çıxarılması prosesidir. "Restructuring" isə bankın davam edən fəaliyyəti çərçivəsindəki daxili struktur transformasiyasını və kapitalın bərpasını, aktivlərin keyfiyyətinin artırılmasını, idarəetmə islahatlarını ifadə edir [14, 19, 23].

Nəzəri baxımdan restrukturizasiya modellərini iki əsas qütbə yerləşdirmək mümkündür. Bazar əsaslı modeldə məsuliyyətin ağırlığı özəl sektora düşür; iflas prosedurları tətbiq edilir, dövlət müdaxiləsi minimuma endirilir. Dövlət yönümlü

modeldə isə fiskal resurslar, mərkəzi bankların son instansiya borc vermə funksiyası və birbaşa dövlət dəstəyi ön plana çıxır. Birinci model uzunmüddətli perspektivdə bazar intizamını qoruyur, lakin qısa müddətdə sistemik çöküşə yol açə bilər. İkinci model anlıq sabitliyi təmin edir, lakin "moral hazard" riskini artırır [15, 18, 20].

Metodoloji baxımdan məqalədə müqayisəli-analitik yanaşmadan istifadə olunmuş, beynəlxalq modellər institusional quruluş, tətbiq olunan alətlər və kəmiyyət nəticələri üzrə sistemləşdirilmiş, Azərbaycan modeli isə bu kontekstdə yerləşdirilmişdir. Kəmiyyət göstəriciləri AMB, BVF və BIS hesabatlarından götürülmüş, 2014–2023-cü illər üzrə dinamik müqayisə aparılmışdır.

Bankların restrukturizasiyasında beynəlxalq təcrübə: modellər və nəticələr

Restrukturizasiya modelləri ölkələrin iqtisadi-siyasi quruluşuna, maliyyə sisteminin inkişaf səviyyəsinə və tənzimləyici qurumların institusional səlahiyyət çərçivəsinə sıx bağlıdır.

ABŞ-nin cavabı TARP (Troubled Asset Relief Program) proqramı çərçivəsində formalaşdı. ~700 milyard dollar həcmindəki bu proqram problemlı aktivləri bank balanslarından çıxarmağa, Lehman Brothers tipli sistemik iflasların təkrarlanmasının qarşısını almağa yönəlmişdi. Kredit kanalları tədricən bərpa olundu, lakin proqram eyni zamanda geniş tənqidlərə yol açdı: fiskal yük vergi ödəyicilərinə keçdi, bankların dövlət dəstəyindən asılılığı artdı, bazar intizamı zəiflədi [23].

Avropa İttifaqı 2008 böhranından dərs alaraq 2014-cü ildə BRRD-ni qəbul etdi. Bu direktivə görə bank müflisləşdikdə zərər əvvəlcə sahibkarlara, sonra subordinasiyalı borca, ardından isə iri depozitçilərə yüklənir; dövlət büdcəsi yalnız son çarə kimi devrəyə girə bilər. Vahid Rezolyusiya Mexanizmi (SRM) böhran zamanı koordinasiyanı təmin edən çoxagentli qurum kimi fəaliyyət göstərir [13, 14]. Bu yanaşmanın əsas töhfəsi dövlət müdaxiləsini minimuma endirərkən maliyyə intizamının gücləndirilməsidir; çatışmazlığı isə mürəkkəb çoxpilləli qərar mexanizminin böhran anında operativliyi məhdudlaşdırmasıdır.

Asiya təcrübəsinin ən diqqətçəkən nümunəsi Cənubi Koreyadadır. 1997-ci il böhranından sonra yaradılmış KAMCO (Koreya Aktiv İdarəetmə Korporasiyası) bankların balanslarından problemlı aktivləri alaraq idarə etdi; KDIC (Koreya Məvduat Sığorta Şirkəti) isə zəif bankları rekapitallaşdırdı. Nəticədə NPL nisbəti 2-3 il ərzində 35%-dən 5% altına düşdü. Bu sürətli sağlamaşdırma Asiyanın digər ölkələri üçün istinad nöqtəsinə çevrildi. Lakin bu uğurun arxasında GDP-nin ~30%-ə bərabər fiskal xərc dayandığı da nəzərə alınmalıdır [20].

Cədvəl 2. Beynəlxalq bank restrukturizasiyası modellərinin müqayisəsi

Meyar	ABŞ (TARP, 2008)	Avropa İttifaqı (BRRD, 2014)	Cənubi Koreya (1997+)	Azərbaycan (2015–2019)
Əsas yanaşma	Bail-out + aktivlərin alınması	Bail-in + çoxagentli rezolyusiya	Dövlət aktivlərinin alınması + rekapitalaşdırma	Seçici ləğv + prudensial sərtləşmə
Xüsusi qurum	TARP / FDIC	SRM / SRB	KAMCO / KDIC	AMB (mərkəzləşdirilmiş)
Fiskal yük (~GDP %)	~5–6%	~2–3%	~30%	~2–4% (təxmini)
NPL bərpa sürəti	3–5 il	5–7 il	2–3 il	4–6 il
İnstitusional model	Çoxagentli (Fed, FDIC, Xəzinədarlıq)	Çoxagentli (ECB, SRB, milli nəzarət)	Çoxagentli (Maliyyə Nazirliyi, KAMCO)	Vahid mərkəzli (AMB)
Əsas güclü cəhət	Sürətli sistem sabitliyi	Bazar intizamı, fiskal qoruma	Sürətli NPL azalması	Operativ qərar qəbulu
Əsas zəif cəhət	Yüksək fiskal yük, moral hazard	Böhran anında yavaş reaksiya	Həddindən artıq fiskal xərc	Konsentrasiya, kredit artımının ləngiməsi

Mənbə: IMF (2023), ECB (2014; 2023), BIS (2022), AMB (2024) məlumatları əsasında müəllifin tərtib etdiyi cədvəl.

Aparılan müqayisəli təhlil göstərir ki, restrukturizasiyanın effektivliyi yalnız seçilən mexanizmdən deyil, həm də bu mexanizmi dəstəkləyən institusional çərçivənin möhkəmliyindən, hüquqi prosedurların çevikliyindən və tənzimləyici orqanların operativliyindən asılıdır. BVF-nin 2023-cü il tədqiqatları bu müddəanı empirik səviyyədə təsdiqləyir: rezolyusiya mexanizmi hüquqi baza ilə möhkəm əsaslandırılmamış ölkələrdə böhran idarəetməsi daha uzun çəkmiş və daha baha başa gəlmişdir [12, 24].

Azərbaycan modelində bank restrukturizasiyası: göstəricilər, mərhələlər və institusional dəyişikliklər

Azərbaycan bank sektorunun son onillikdəki inkişafı bir neçə fərqli mərhələyə bölünür. Bu mərhələlər yalnız vaxt cəhətdən deyil, tətbiq olunan yanaşma və prioritetlər baxımından da bir-birindən ayrılır.

2008–2010-cu illər dövründə Azərbaycan bank sistemi Dövlət Neft Fondunun (SOFAZ) fiskal bufer funksiyası sayəsində xarici şoklardan qorundu. Bu fond ehtiyat rolunu oynayaraq bankların kütləvi çöküşünün qarşısını aldı. Siyasət makroiqtisadi sabitliyin qorunmasına və likvidlik dəstəyinə yönəldi; dərin struktur islahat bu mərhələnin prioriteti deyildi.

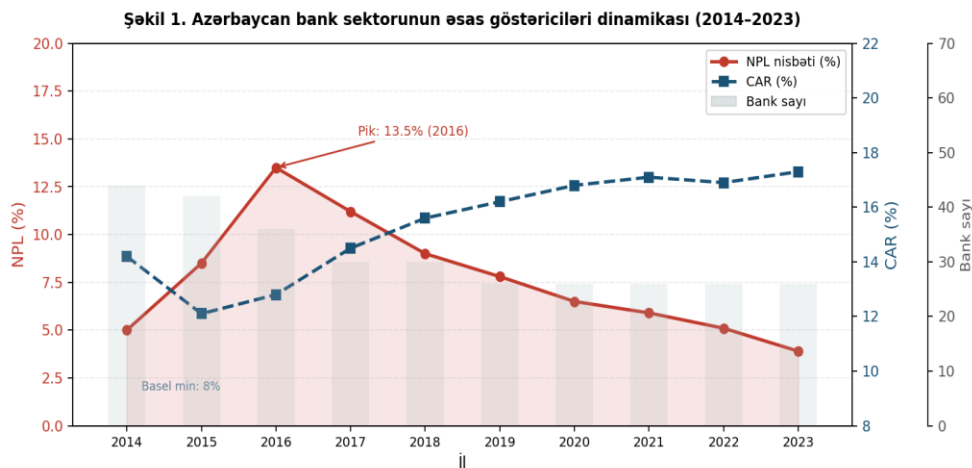
Əsl sınaq 2014–2016-cı illərdə yarandı. Neft qiymətlərinin kəskin aşağı düşməsi, ardınca manatın iki mərhələdə devalvasiyası bank balanslarını ciddi şəkildə zəiflətdi. Xarici valyutada götürülmüş kreditlər kütləvi şəkildə problemli kateqoriyaya keçdi; NPL nisbəti 2015–2016-cı illərdə əhəmiyyətli dərəcədə artdı. Kapital adekvatlığı məsələsi ön plana çıxdı, çünki bir sıra banklar tənzimləyici minimum tələblərini ödəyə bilmədi.

Bu şəraitdə AMB ardıcıl tədbirlər həyata keçirdi: prudensial normalar sərtləşdirildi, lisenziya tələbləri artırıldı, zəif banklar bazardan çıxarıldı. Bank sayı 2015–2019-cu illər arasında 45-dən 26-ya endi. Əmanətçilər ADƏSF (Azərbaycan Əmanətlərin Sığortalanması Fondu) vasitəsilə kompensasiyalar aldı. "Banklar haqqında" qanunvericiliyə rezolyusiya anlayışı daxil edildi — bu, idarəolunan bazardan çıxma mexanizminin hüquqi əsasını formalaşdırdı.

2016-cı ildə maliyyə bazarlarına nəzarəti mərkəzləşdirmək məqsədilə Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası yaradıldı; lakin 2019-cu ildə bu qurum ləğv edildi və nəzarət funksiyaları yenidən AMB-yə qaytarıldı. Bu dəyişiklik vahid mərkəzdən idarəetmə prinsipini gücləndirir, makroprudensial siyasətin həyata keçirilməsi prosesini daha çevik hala gətirir [1, 5].

Əsas kəmiyyət göstəriciləri: 2014–2023-cü illər dinamikası

Azərbaycan bank sektorunun restrukturizasiya nəticələrini yalnız institusional dəyişikliklərlə deyil, həm də əsas kəmiyyət göstəriciləri ilə qiymətləndirmək lazımdır. Aşağıdakı qrafik NPL nisbəti, CAR dinamikası və bank sayının 10 illik tendensiyasını vizual şəkildə əks etdirir:

Mənbə: AMB Maliyyə Sabitliyi Hesabatları (2016–2024); DSK; müəllifin hesablamaları.

Cədvəl 3. Azərbaycan bank sektorunun əsas göstəriciləri (2014–2023)

Göstərici	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
NPL nisbəti (%)	5.0	8.5	13.5	11.2	9.0	7.8	6.5	5.9	5.1	3.9
CAR (%)	14.2	12.1	12.8	14.5	15.6	16.2	16.8	17.1	16.9	17.3
Kredit artımı (il/il, %)	+18	-4	-12	-7	+2	+8	+5	+11	+13	+10
Bank sayı	44	42	36	30	30	26	26	26	26	26
HHI indeksi (aktiv)*	820	870	980	1100	1150	1280	1310	1350	1380	1410
* HHI — approximate estimation based on available market share data (AMB, DSK). Dəqiq hesablama üçün tam bazar payı məlumatları tələb olunur.										

*Mənbə: AMB Maliyyə Sabitliyi Hesabatları (2016–2024); DSK. * HHI — approximate estimation based on available market share data (AMB, DSK); dəqiq hesablama üçün tam bazar payı məlumatları tələb olunur.*

NPL nisbəti 2016-cı ildə 13.5%-lik pik dəyərində çatmış, ardından ardıcıl azalaraq 2023-cü ildə 3.9% həddini keçməmişdir. Bu dinamika sektoral sağlamlaşdırma prosesinin kifayət qədər effektiv olduğunu göstərir. Kapital adekvatlığı əmsalı (CAR) isə 2016-cı ildəki kritik 12.8% səviyyəsindən 2023-cü ildə 17.3%-ə yüksəlmişdir. Bu, Bazel III-ün (Basel III) 8%-lik minimumundan xeyli yuxarıdır. Kredit artımı 2015–2017-ci illərdə mənfi dəyərlər almış, yalnız 2019-dan etibarən müsbət dinamikaya qayıtmışdır ki, bu da bank sisteminə inamın bərpasının vaxt tələb etdiyini göstərir. HHI indeksinin 2014-cü ildəki 820-dən 2023-cü ildə 1410-a yüksəlməsi isə bank sektoru konsentrasiyasının ardıcıl güclənməsini əyani şəkildə ortaya qoyur [1, 3, 17].

Azərbaycan modelinin beynəlxalq təcrübə ilə müqayisəli təhlili

Beynəlxalq modellərlə Azərbaycan modelini müqayisə edərkən ən azı dörd əsas ölçü üzrə fərqliliklər aydın görünür: dövlət müdaxiləsinin miqyası, institusional quruluş, fiskal yük paylaşımı və uzunmüddətli nəticələr.

Dövlət müdaxiləsinin miqyası baxımından Azərbaycan modeli nə klassik "bail-out", nə də tam bail-in yanaşması ilə üst-üstə düşür. Zəif bankları birbaşa maliyyə dəstəyi ilə xilas etmək yox, seçici ləğv yolu ilə sektoru konsolidasiya etmək əsas strategiyaya çevrildi. Bu, ABŞ-nin geniş fiskal müdaxiləsindən köklü fərqlidir; eyni zamanda

Cənubi Koreyanın aktivlərin alınması modelindən də ayrılır, çünki Azərbaycanda KAMCO tipli xüsusi qurum yaradılmadı.

İnstitusional quruluş baxımından Azərbaycan vahid mərkəzli model seçdi. Avropa-nın çoxagentli çərçivəsindən — mərkəzi bank, ayrıca nəzarət qurumu, rezolyusiya fondu, maliyyə nazirliyi — fərqli olaraq bütün funksiyalar AMB-də cəmləşdirildi. Bu modelin əsas üstünlüyü operativ qərar qəbuludur — xüsusilə böhran anında bu mühüm rol oynayır. Lakin müstəqil institusional nəzarətin məhdudlaşması riski də nəzərə alınmalıdır [14, 18].

Fiskal yük paylaşımı baxımından Azərbaycan nisbətən ehtiyatlı yol seçdi — bankların geniş miqyasda birbaşa rekapitalaşdırılması həyata keçirilmədi. Fiskal resurslar əsasən sektoral stabilizasiyaya deyil, ADƏSF vasitəsilə əmanətçilərin qorunmasına yönəldi. Bu, qısa müddətdə dövlət maliyyəsini qorudu, lakin kredit kanalının bərpasını ləngidir. Müqayisə üçün: Cənubi Koreya GDP-nin ~30%-ni bu sahəyə yönəltdi, buna görə NPL azalması daha sürətli baş verdi.

Uzunmüddətli nəticələr baxımından modelin iki əsas effekti qeyd olunmalıdır: müsbət — NPL nisbətinin azalması, CAR göstəricisinin artması, sektoral kapital sağlamlığının bərpası; mənfi — konsentrasianın artması, kredit artımının ləngiməsi, rəqabət mühitinin daralması. Beynəlxalq ədəbiyyat bu ikinci effektin uzunmüddətdə maliyyə vasitəçiliyinin effektivliyini azaltıldığını dəstəkləyir [15, 22, 25].

Nəticə

Aparılan müqayisəli təhlil bir sıra əsas nəticəni ortaya qoyur. Birincisi, bank restrukturizasiyasının uğuru tətbiq olunan alətdən çox, bu alətləri dəstəkləyən institusional çərçivənin möhkəmliyindən asılıdır. İkincisi, Azərbaycan modeli spesifik makroiqtisadi şərtlər — məhdud maliyyə bazarı dərinliyi, güclü dövlət resurs bazası, bankların iqtisadiyyatda dominant mövqeyi — kontekstində formalaşmış və bu şərtlərə uyğunlaşmışdır. Üçüncüsü, empirik göstəricilər sektorun kəmiyyət cəhətdən daraldığını, keyfiyyət baxımından isə daha sağlam hala gəldiyini sübut edir.

Lakin bu müsbət tendensiya mövcud struktur boşluqları aradan qaldırmır. Kredit artımının ləngiməsi, artan konsentrasiya və rezolyusiya mexanizmlərinin hüquqi bazasının hələ tam formalaşmaması gələcək siyasətin prioritet istiqamətlərini müəyyənləşdirir. Aşağıdakı cədvəl bu problemlərə uyğun siyasət tövsiyələrini beynəlxalq nümunələrlə birgə ümumiləşdirir:

Cədvəl 4. Müəyyən edilmiş problemlər, siyasət tövsiyələri və beynəlxalq nümunələr

Müəyyən edilmiş problem	Siyasət tövsiyəsi	Beynəlxalq nümunə	Gözlənilən effekt
Rezolyusiya mexanizminin hüquqi bazası tam formalaşmayıb	İcra ardıcılığı, tətbiq prosedurları və qurumlar arasındakı koordinasiya standartlaşdırılmalıdır	AB BRRD (2014); FSB rezolyusiya prinsipləri (2023)	Bazar gözləntiləri sabitləşər, moral hazard riski azalar
Problemlə aktivlər balansda uzun müddət saxlanılır	Mərkəzləşdirilmiş aktiv idarəetmə mexanizmi (KAMCO tipi) yaradılmalıdır	C.Koreya KAMCO (1997+); Macarıstan MARK (2016)	NPL-lərin sürətli həlli, kredit kanalının bərpaası
Restrukturizasiya böhran sonrası proses olaraq qalır	Kontrtsiklik kapital buferi (CCyB) və erkən xəbərdarlıq sistemi tətbiq edilməlidir	BIS Basel III; BVF makroprudensial çərçivəsi (2021–2023)	Böhranların erkən mərhələdə qarşısı alınar
Bank sektoru konsentrasiyası artmış, rəqabət imkanları məhdudlaşmışdır	Bazara giriş imkanları açıq saxlanılmalı, qeyri-bank maliyyə institutları dəstəklənməlidir	AB rəqabət siyasəti; Baltika ölkələri bank bazarı liberallaşması	Maliyyəyə çıxış genişlənər, xidmət qiymətləri azalar
Maliyyə hesabatlarında şəffaflıq tam təmin edilməmişdir	IFRS 9 standartlarına tam keçid, müstəqil audit mexanizminin gücləndirilməsi	BCBS nəzarət prinsipləri; Estoniya bank tənzimləmə modeli	Sistemə ictimai inam artır, investisiya mühiti yaxşılaşır

Mənbə: BIS (2022), FSB (2023), IMF (2021; 2023) tövsiyələri ilə üzləşdirilərək müəllifin tədqiqat nəticələri əsasında tərtib edilmişdir.

Yekun olaraq qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan modeli nə tam olaraq Qərb yanaşmalarını, nə də Asiya modelini mənimsəmişdir. Bu model spesifik milli şərtlərin məhsuludur. İrəlidə duran prioritet vəzifə — sektoral sabitliyi qoruyaraq eyni zamanda maliyyə vasitəçiliyinin keyfiyyətini artırmaq, rəqabəti dəstəkləmək, kredit kanalını real iqtisadiyyata yaxınlaşdırmaq və rezolyusiya mexanizmlərini beynəlxalq standartlara uyğun şəkildə inkişaf etdirmək — bu modelin ardıcıl təkmilləşdirilməsini zəruri edir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı. (2024). Maliyyə Sabitliyi Hesabatı. Bakı: AMB. <https://www.cbar.az>
2. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi. (2024). Dövlət maliyyə statistikas. <https://www.maliyye.gov.az>
3. Dövlət Statistika Komitəsi. (2024). Bank sektoru üzrə göstəricilər. <https://www.stat.gov.az>
4. Abbasov, A. M. (2016). Azərbaycanın bank sistemi və maliyyə sabitliyi problemləri. Bakı: Elm.
5. Hüseynov, R. İ. (2019). Bank nəzarəti və prudensial tənzimləmə. Bakı: UNEC nəşriyyatı.
6. Məmmədov, E. Ə. (2020). Qlobal maliyyə böhranları və inkişaf etməkdə olan ölkələrin bank sistemləri. Bakı: Təhsil.
7. Əliyev, Ş. H. (2018). Pul-kredit siyasəti və maliyyə sabitliyi. Bakı: Elm və Təhsil.
8. Rzayev, A. M. (2017). Azərbaycan bank sektorunun institusional inkişafı. Bakı: ADNSU.

9. Abbasov, A. (2016). Azərbaycan bank sisteminin böhran şəraitində tənzimlənməsi. Bakı: Elm.
10. Hüseynov, R. (2019). Prudensial siyasətin maliyyə sabitliyinə təsiri. Azərbaycan İqtisadiyyatı jurnalı, №3, 45–58.
11. Məmmədov, E. (2020). Qlobal maliyyə böhranları. UNEC Elmi Xəbərləri, №2, 112–126.
12. International Monetary Fund. (2023). Global Financial Stability Report. Washington: IMF. <https://www.imf.org>
13. European Central Bank. (2023). Bank Recovery and Resolution Framework. Frankfurt: ECB.
14. European Central Bank. (2014). Bank Recovery and Resolution in the EU. Frankfurt: ECB.
15. Gennaioli, N., Shleifer, A., & Vishny, R. (2018). A Crisis of Beliefs. Princeton: Princeton University Press.
16. Bagehot, W. (1873). Lombard Street: A Description of the Money Market. London: Henry S. King.
17. Basel Committee on Banking Supervision. (2011). Global Liquidity: Concept, Measurement and Policy Implications. Basel: BIS.
18. Claessens, S., Ghosh, S. R., & Mihet, R. (2013). Macro-prudential policies to mitigate financial system vulnerabilities. Journal of International Money and Finance, 39, 153–185.
19. Freixas, X., Laeven, L., & Peydró, J.-L. (2015). Systemic risk, crises, and macroprudential regulation. Cambridge: MIT Press.
20. Gorton, G., & Metrick, A. (2012). Regulating the shadow banking system. Brookings Papers on Economic Activity, 1, 261–312.
21. Laeven, L., & Valencia, F. (2018). Systemic banking crises revisited. IMF Working Paper, WP/18/206.
22. Mishkin, F. S. (2016). The Economics of Money, Banking and Financial Markets. 12th ed. New York: Pearson.
23. IMF. (2021). Key Aspects of Macroprudential Policy. Washington: IMF Policy Paper.
24. Bank for International Settlements. (2022). Principles for Effective Risk Data Aggregation. Basel: BIS.
25. Fungáčová, Z., Shamshur, A., & Weill, L. (2017). Does bank competition reduce cost of credit? Journal of Banking & Finance, 83, 104–120.
26. Financial Stability Board. (2023). Resolution Planning and Resolvability Assessments. Basel: FSB.